

ONLAYN CHAKANA SAVDO DO’KONI UCHUN INVENTAR VA LOGISTIKA BOSHQARUV TIZIMI

Askarova Saodatxon Mamajanovna

Andijon davlat texnika instituti

Intellektual boshqaruv va kompyuter tizimlari fakulteti

Axborot tizimlari va texnologiyalari kafedrası o’qituvchisi

E-mail: saodatxonasqarova139@gmail.com,

Abduxalimova Mavludaxon Nazirjon qizi

Axborot tizimlari va texnologiyalari yo’nalishi 4-bosqich talabasi

E-mail: nabiyevamavludaxon9705@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20699590>

ANNOTATSIYA. Ushbu maqola onlayn chakana savdo do’konlarining faoliyati, ularning elektron tijorat tizimidagi o’rni va zamonaviy biznes jarayonlaridagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot davomida onlayn savdo platformalarining tuzilishi, mahsulotlarni internet orqali sotish mexanizmlari, to’lov tizimlari hamda mijozlarga xizmat ko’rsatish jarayonlari o’rganilgan. Shuningdek, onlayn chakana savdo do’konlarini yaratish va rivojlantirishning texnologik, iqtisodiy hamda marketing jihatlari yoritilgan.

Ishda elektron tijoratning afzalliklari va kamchiliklari, iste’molchilar xulq-atvoriga ta’sir etuvchi omillar hamda savdo samaradorligini oshirish usullari ko’rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari onlayn chakana savdo faoliyatini takomillashtirish va raqamli iqtisodiyot sharoitida uning raqobatbardoshligini oshirish bo’yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so’zlar: onlayn savdo, chakana savdo, elektron tijorat, internet-do’kon, elektron to’lov tizimlari, raqamli marketing, mijozlar xizmati, elektron biznes.

Kirish.

Bugungi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va internetdan foydalanish imkoniyatlarining kengayishi natijasida elektron tijorat (e-commerce) sohasi tez sur’atlarda rivojlanib bormoqda. Xususan, onlayn chakana savdo do’konlari iste’molchilarga qulay va tezkor xizmat ko’rsatish imkoniyatini yaratib, savdo jarayonlarini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bunday sharoitda mijozlarning talablarini o’z vaqtida qondirish va biznes faoliyatining samaradorligini ta’minlash inventar hamda logistika boshqaruvini to’g’ri tashkil etishni talab qiladi. Inventar boshqaruvi ombordagi mahsulotlar zaxirasini nazorat qilish, mahsulotlarning mavjudligini kuzatish va talabga mos ravishda zaxiralarni shakllantirish jarayonlarini o’z ichiga oladi. Logistika boshqaruvi esa mahsulotlarni yetkazib beruvchilardan qabul qilish, saqlash, tashish va xaridorlarga o’z vaqtida yetkazib berishni tashkil etadi. Ushbu ikki jarayonning samarali boshqarilishi onlayn do’kon faoliyatining uzluksiz ishlashini ta’minlaydi hamda xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, onlayn savdo hajmining ortib borishi inventar va logistika jarayonlarini avtomatlashtirish hamda optimallashtirish zaruratini kuchaytirmoqda. Shuning uchun inventar va logistika boshqaruvi tizimlarini o’rganish, ularning afzalliklari va qo’llash usullarini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Inventar — korxonalar, tashkilot yoki do’kon tasarrufidagi barcha moddiy boyliklar va zaxiralar majmui degan ma’noni anglatadi.

Onlayn chakana savdo do’konida inventarga quyidagilar kiradi:

Omborda saqlanayotgan mahsulotlar.

Sotuvga tayyor tovarlar.

Qadoqlash materiallari.

Ba’zi hollarda uskunalar va jihozlar.

Masalan, agar onlayn do’konda 100 ta telefon, 50 ta quloqchin va 30 ta planshet mavjud bo’lsa, bu mahsulotlarning barchasi do’konning inventari hisoblanadi.

Inventar boshqaruvi esa ushbu mahsulotlarning miqdorini kuzatish, hisobga olish, yangilash va kerakli vaqtda zaxiralarni to’ldirib borish jarayonidir.

Logistika boshqaruvi — mahsulot, xizmat yoki resurslarning ishlab chiqaruvchi yoki ta’minotchidan iste’molchiga yetib borish jarayonini rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va optimallashtirish faoliyatidir.

Oddiy qilib aytganda, logistika mahsulotning kerakli joyga, kerakli vaqtda, kerakli miqdorda va minimal xarajat bilan yetkazib berilishini ta’minlaydi.

Logistika boshqaruviga nimalar kiradi?

1. **Ta’minot (Supply Management)**

Mahsulotlarni yetkazib beruvchilardan xarid qilish.

Xomashyo yoki tovarlarni qabul qilish.

2. **Ombor boshqaruvi (Warehouse Management)**

Mahsulotlarni saqlash.

Ombordagi zaxiralarni nazorat qilish.

Mahsulotlarni joylashtirish va hisobga olish.

3. **Transport boshqaruvi (Transportation Management)**

Tovarlarni bir joydan ikkinchi joyga tashish.

Eng qulay transport turini tanlash.

Yetkazib berish xarajatlarini kamaytirish.

4. **Buyurtmalarni boshqarish (Order Management)**

Mijoz buyurtmalarini qabul qilish.

Buyurtmalarni qayta ishlash.

Buyurtma holatini kuzatish.

5. **Yetkazib berish (Delivery Management)**

Mahsulotni mijozga yetkazish.

Yetkazib berish muddatlarini nazorat qilish.

Kuryerlik xizmatlarini boshqarish.

6. **Qaytarilgan mahsulotlarni boshqarish (Reverse Logistics)**

Mijoz qaytargan mahsulotlarni qabul qilish.

Almashtirish yoki qayta sotuvga tayyorlash.

Onlayn do’kon misolida

Mijoz internet orqali telefon buyurtma qiladi:

1. Buyurtma tizimga tushadi.

2. Ombordan telefon olinadi va qadoqlanadi.

3. Kuryerga topshiriladi.

4. Mijoz manziliga yetkaziladi.

5. Tizim buyurtma bajarilganini qayd etadi.

Ushbu jarayonlarning barchasi **logistika boshqaruvi** tarkibiga kiradi.

Onlayn chakana savdo sohasida inventar va logistika boshqaruvi biznesning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida muhim o‘rin tutadi. Inventar boshqaruvi mahsulotlarning ombordagi miqdorini nazorat qilish, ularni o‘z vaqtida yangilab borish va mijozlar talabini qondirishga xizmat qiladi. Logistika boshqaruvi esa mahsulotlarni yetkazib berish, saqlash va xaridorga o‘z vaqtida yetkazish jarayonlarini o‘z ichiga oladi.

Inventar boshqaruvining asosiy vazifasi ombordagi mahsulotlar haqida aniq ma’lumotlarni yuritishdir. Zamonaviy onlayn do‘konlar maxsus dasturiy ta’minotlardan foydalanib, mahsulot qoldiqlarini real vaqt rejimida kuzatib boradilar. Bu tizimlar mahsulot tugab qolishining oldini olish va ortiqcha zaxiralarni kamaytirishga yordam beradi. Natijada korxonalar xarajatlari qisqaradi va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifati oshadi.

Logistika boshqaruvi mahsulotlarning ta’minotchidan omborga, ombordan esa mijozga yetib borish jarayonini tashkil etadi. Samarali logistika tizimi buyurtmalarni tezkor qayta ishlash, transport xarajatlarini optimallashtirish va yetkazib berish muddatlarini qisqartirish imkonini beradi. Bugungi kunda ko‘plab onlayn do‘konlar kuryerlik xizmatlari va logistika kompaniyalari bilan hamkorlik qilib, mahsulotlarni tez va xavfsiz yetkazib bermoqda.

Inventar va logistika boshqaruvining o‘zaro integratsiyasi ham katta ahamiyatga ega. Buyurtma qabul qilinganda tizim avtomatik ravishda ombordagi mahsulot miqdorini yangilaydi va yetkazib berish jarayonini boshlaydi. Bu esa inson omili tufayli yuzaga keladigan xatolarni kamaytiradi hamda ish samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, onlayn chakana savdo do‘konlarida inventar va logistika boshqaruvi mijozlar ehtiyojlarini qondirish, xarajatlarni kamaytirish va biznesning raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish ushbu jarayonlarning samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Logistika boshqaruvi — mahsulotlarni xarid qilish, saqlash, tashish, buyurtmalarni qayta ishlash va mijozlarga yetkazib berish bilan bog‘liq barcha jarayonlarni samarali tashkil etish va nazorat qilish tizimidir. Bu tizim korxonalar xarajatlarini kamaytirish, xizmat sifatini oshirish va mijozlar ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi.